

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертация за придобиване на
образователно-научната степен „доктор“,
област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки,
професионално направление: 3.2 «Психология»,
научна специалност «Педагогическа и възрастова психология»

на тема:

**„ЕМОЦИОНАЛНА ЛИЦЕВА ПЕРЦЕПЦИЯ, ЕМПАТИЯ И АГРЕСИЯ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА
ВЪЗРАСТ“**

Докторант: Ива Иванова Копринкова-Илиева

Рецензент: проф. дпсн Людмил Кръстев

Дисертационният труд е разработен в катедра „Психология“, към ФФ на ЮЗУ „Неофит Рилски“ под научното ръководство на проф. д-р Иванка Асенова. Дисертацията е оформена на 219 стандартни страници компютърно набран текст и е композирана в увод, 3 основни глави, обобщение, изводи, препоръки, приноси, библиография (18 заглавия на български и бод на английски) и приложения.

1. Актуалност на разработвания в дисертационния труд проблем в научен и научно-приложен аспект.

В теоретико-приложен план, значимостта на дисертационната разработка на Ива Копринкова-Илиева е налице, защото изучаването на проблема отнасящ се до затрудненията на децата в общуването и подпомагането им да се развият като зрели възрастни, е широко дискутиран през последните години. Развитието на когнитивните умения, като решаване на проблеми и академичните постижения, и афективните умения, като характеристики в поведението, емоционална регулация по време на социално взаимодействие - всички тези умения благоприятстват здравето и личностният растеж, съответно бъдещото благополучие на децата като възрастни. Докторантката Ива Копринкова-Илиева успешно се е справила със задачата да се изгради научнообоснована система, защото проблемът за влиянието на възрастта върху способността за емоционална лицева перцепция, емпатия и агресия, и връзката между изследваните психологични конструкта е недостатъчно проучена. Именно

това аргументира планирането и провеждането на изследването, представено в настоящия дисертационен труд. Неговата основна цел е да се проследят свързаните с възрастта промени в онтогенетичната динамика на способността за емоционална лицева перцепция, способността за емпатия и агресията, както и на връзките между тях, конкретно в периода на началната училищна възраст

2. Степен на познаване на състоянието на проблема и творческа интерпретация на научните концепции по него.

В своето теоретично изложение докторантката прави задълбочен обзор на широк кръг постановки, интерпретиращи както теоретико-аналитично, така и теоретико-емпирично проблемът за същността и характеристиките на агресията, нейното възникване и роля в поведението на детето, факторите детерминиращи агресията, видовете агресия, специфика на агресията в начална училищна възраст. Логично, в теоретичния обзор докторантката в подробен план коментира съдържателните и процесуални теории за емпатията, нейната същност и значение, факторите детерминиращи емпатията, емпатията в начална училищна възраст, емоционалната лицева перцепция, характеристиките и ролята на емоционалната лицева перцепция и факторите детерминиращи емоционалната лицева перцепция.

Изчерпателният интерпретативен анализ върху теоретичните постановки и дизайнът на емпиричното психологическо изследване се явяват адекватно и логическо следствие от предметната област на дисертацията, което потвърждава информираността и компетентността на Ива Копринкова-Илиева по поставения на научно обсъждане проблем.

Върху тази теоретична основа, докторантката си поставя за научна цел да изследва свързаните с възрастта промени в способността за емоционална лицева перцепция, способността за емпатия и агресията, както и на връзките между тях, конкретно в периода на началната училищна възраст. Допълнителна изследователска цел е проучването на ефекта на пола върху изследваните променливи и техните взаимовръзки. В този контекст са формулирани следните хипотези:

Първа хипотеза: Възрастта е фактор, инициращ различия в нивата на агресия в периода на началната училищна възраст. От началото към края на този възрастов период настъпва увеличаване на нивата на агресия.

Втора хипотеза: Способността за емпатия търпи развитие в периода на началната училищна възраст.

Трета хипотеза: Способността за емоционална лицева перцепция търпи развитие в периода на началната училищна възраст.

Четвърта хипотеза: Момчетата в началната училищна възраст демонстрират по-ниски нива на агресия и по-добре развити способности за емпатия и за емоционална лицева перцепция в сравнение с момчетата в същия възрастов период.

Пета хипотеза: В началната училищна възраст, независимо от половата принадлежност, по-добре развитата способност за емоционална лицева перцепция е свързана с по-добре развита способност за емпатия и с по-ниски нива на агресия.

3. Методи за обработка на резултатите

За обработката на суровите данни от проведеното изследване е използван статистическия пакет SPSS 20.0. Ефектите на възрастта и пола върху статуса на агресия, емпатия и способността за емоционална лицева перцепция са проучени чрез оценяване на статистическата значимост на различията между групите. Изчислен е и показателят за големина на ефекта – V на Крамър (Cramér's V). Приложени са следните математико-статистически методи:

- Independent-Samples T-Test – приложен за търсене на междугрупови различия;
- One way ANOVA - приложен за търсене на междугрупови различия;
- Chi-square analysis - използван за определяне различията в процентното разпределение на участниците в групите в зависимост от тяхната степен на изразеност на изследваните личностни характеристики.
- Bivariate correlation по метода на Пиърсън е използван за установяване на взаимозависимостите между измерваните психологични променливи – емоционалната лицева перцепция и нивата на агресия, емпатия и нейните компоненти.

4. Анализ на получените емпирични данни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Данните от проведените изследвания са представени в 42 таблици и 5 графики и се наблюдава сериозно отношение към обработката на данните за доказване или отхвърляне на издигнатите хипотези. Коментират се множество различия и зависимости, като е налице и задълбочена лична позиция при тълкуването на установените закономерности.

След запознаване с теоретичния и емпиричен анализ в дисертационния труд на Ива Копринкова-Илиева, считам че в него са постигнати следните по-важни приноси, които категоризирам като научно-приложни:

- Направен е опит за синтезиране и систематизиране на значимите схващания за агресията, емпатията и емоционалната лицева перцепция, и факторите, детерминиращи тяхното развитие в детска възраст.
- Проведено е изследване на онтогенетичната динамика на агресията, емпатията и емоционалната лицева перцепция и на връзките между тях при представителна извадка от клинично здрави деца на възраст от 7 до 11 години.
- Получени са емпирични доказателства за връзка между способността за емоционална лицева перцепция и нивата на агресия, и между способността за емоционална лицева перцепция и емпатията и нейните компоненти.
- Емпирично се установява, че нивото на агресия и общата емпатия не търпят съществена промяна в началната училищна възраст.
- Отчита се обаче съществено намаляване от I към IV клас на децата с висока степен на изразеност на два от компонентите на емпатията – „Когнитивен компонент“ и „Вникване в преживяванията на другите“.
- Получените резултати могат да намерят приложение при разработването на обучителни програми с цел развитие на емоционалната лицева перцепция и емпатия, и намаляване на агресията на учениците в начален курс.

В заключение искам да изразя своето положително отношение към представената дисертация на Ива Копринкова-Илиева, защото е

налице високо равнище на интерпретиране и анализ на научния проблем и широки познания в областта на психологията. Предлагам научното жури да даде висока оценка на дисертационния труд и да присъди на докторантката Ива Копринкова-Илиева научната степен доктор по психология.

20.09.2020
Благоевград

Рецензент:.....
/проф. д.пс.н. Л. Кръстев/